

ТВОРЧИСТЬ ВАЛЕРІЯ КОВТУНА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Кондратюк В.Ю.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті досліджується творча спадщина Валерія Ковтуна у контексті розвитку українського балету другої половини ХХ століття. Висвітлено основні етапи його творчого шляху. Досліджено вплив творчості Валерія Ковтуна на розвиток хореографічного мистецтва України. Проаналізовано найяскравіші творчі досягнення. Охарактеризовано розвиток хореографічного мистецтва України другої половини ХХ ст.

Ключові слова: балетне мистецтво, балет, балетмейстер, стиль, хореографія, школа класичного танцю.

Постановка проблеми. Проблема пошуку нової хореографічної мови, нових засобів виразності стала однією із центральних проблем танцювального мистецтва ХХ століття. На сучасному етапі відбувається становлення й розвиток нових стильових напрямків у хореографії, їх взаємовплив і взаємодія, виявляються перспективи розвитку нових виразних засобів у творчості провідних митців ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми розвитку балетного мистецтва в Україні неодноразово зверталися мистецтвознавці. Становлення Київського балетного театру досліджували М. Загайкевич, Ю. Станішевський, В. Туркевич, розвиток класичного танцю в Україні П. Білаш, Н. Горбатова, Т. Павлюк, П. Чуприна, О. Шаповал та ін., Львівський театр опери і балету з мистецтвознавчого боку вивчали М. Загайкевич, Ю. Станішевський, А. Терещенко О. Паламарчук, балетмейстерське мистецтво і становлення української сценічної хореографії у контексті розвитку європейської художньої культури першої третини ХХ століття висвітлював П. Білаш.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Заключається в тому, що дослідженням є творча спадщина Валерія Ковтуна у контексті розвитку українського балету другої половини ХХ століття.

Мета статті. Полягає у визначенні особливостей творчості Валерія Ковтуна в історії розвитку балетного мистецтва України другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Докладно проаналізовано періодику, історіографію спеціальних літературних джерел, досліджено історичні та соціально-культурні умови та шляхи становлення й розвитку класичного танцю в Україні. З'ясовано, що визначальний вплив на розвиток мали російська (петербурзька та московська) хореографічні школи, а також західноєвропейська, що спричинило вирішальний пріоритет класичного танцю, естетики класичної хореографії для хореографічної культури України дослідженого періоду.

Провідними представниками мистецтвознавчої думки ХХ ст. у галузі балетного театру України є Ю. Станішевський та М. Загайкевич, які залишили багату теоретичну спадщину про розвиток національного балету. Сучасні мистецтвознавці В. Литвиненко, Н. Горбатова, О. Жиров, О. Шаповал аналізують розвиток українського балетного мистецтва ХХ ст. новими методами з позицій сьогодення, але феномен української на-

ціональної балетної вистави залишається недостатньо вивченим.

Розвиток українського балетного мистецтва пов'язаний з створенням театрів опери та балету в Харкові (1925 р.), Києві й Одесі (1926 р.). Завдяки цьому виникла можливість використовувати український народний танець й синтезувати його з класичним у балетних виставах. На підґрунті балетної класики, та українського народного танцю, виникла нова хореографічна лексика – основа національного балетного мистецтва. Першою спробою такого синтезу став балет М. Вериківського «Пан Каньовський», постановку якого здійснили В. Литвиненко та В. Верховинець (Харків, Київ, 1931 р.) [5, с. 345-425].

Характерними рисами балетмейстерської творчості на Україні у 50-ті роки ХХ століття, пов'язані з тогочасними ідеологічними установками на естетичне об'єднання театрального мистецтва, домінування на балетній сцені жанру побутової, пантомімічної хореографії, поступово визріває нова естетична програма спрямована на повернення розгорнутих і різноманітних форм танцю. Ознакою балетмейстерських пошуків у цей період є повернення балетного театру до національних культурних традицій.

ХХ століття визначаються тим, що саме в цей період в українській народній хореографічній культурі відбулися важливі зрушення: поява і розвиток українського народно-сценічного танцювального мистецтва, розширення жанрово-тематичної палітри, збагачення лексики танцю, вдосконалення виконавської майстерності, професіоналізація балетмейстерської діяльності, становлення національного балетного театру. В Україні цей процес проходить у двох напрямках. З одного боку, пантомімічний балет починає збагачуватися елементами народної танцювальної лексики. Розквіт українського балетного виконавства пов'язаний з гармонійним поєднанням традицій класичної школи та національно сценічної хореографії. Під впливом акторського мистецтва видатних митців радянського балету формується та утверджується новий виконавський стиль українського балетного театру.

Важливий етап розвитку українського музично-хореографічного мистецтва вважається період 60–80-х років ХХ століття. Цей період ознаменувався значною активністю композиторів у балетному жанрі. На сценах театрів України було поставлено ряд балетів, яких було поєднано народну сценічну хореографію з класичною [3, с. 160].

Початок 90-х років ХХ століття характеризується як складний час, ускладнюється діяльність оперного балетного театру пов'язаний з матеріальним станом. Частина артистів від'їжджає на захід. Починаються з'являтися і розвиваються сучасна хореографія. З'являються численні колективи (аматорські) сучасних напрямків [5, с. 205-216]. Розквіт українського балетного виконавства пов'язаний з гармонійним поєднанням традицій класичної школи та національно сценічної хореографії. Під впливом акторського мистецтва видатних митців радянського балету формується та утверджується новий виконавський стиль українського балетного театру.

Однією з найбільш дискусійних та недосліджених проблем вітчизняного мистецтвознавства є роль та місце особистості у розвитку хореографічного мистецтва. Поступово в історії розвитку вітчизняної хореографії, зокрема балетного театру, з'являються дослідження, присвячені видатним артистам балету, педагогам-хореографам, балетмейстерам А. Шекері, В. Вронському, П. Вірському, В. Авраменку, К. Василенку, Г. Березовій та ін. Про виконавську і балетмейстерську діяльність В. Ковтуна йшлося в роботах Ю. Станішевського. Хронологічні етапи його життя і творчості – в роботі Ю. Григоровича та біобібліографічному довіднику В. Туркевича.

Серед ушлякених імен діячів українського хореографічного мистецтва почесне місце займає й ім'я Валерія Петровича Ковтуна.

Валерій Петрович Ковтун – Народний артист СРСР (1978), лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1986) та міжнародних конкурсів (1970 р. – Варна, третє місце; 1973 р. – Москва, друге місце; 1977 р. – премія ім. Вацлава Ніжинського Французької академії танцю). В 1959 році, у віці п'ятнадцять років вступив до Дніпропетровського театрального училища. У 1962 році перевівся до Київського хореографічного училища, де його педагогами були І. Булатова, Є. Зайцев, Ф. Баклан [7, с. 102-103]. За рекомендацією П. Вірського, будучи ще студентом випускного класу, 24 грудня 1964 році дебютував на сцені Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка у виставі «Лебедине озеро» П. Чайковського. Попри не вдалий виступ, молодого танцівника запросили працювати до Харківського Державного театру опери та балету імені М. Лисенка. У 1968 році В. Ковтуна було прийнято до трупі столичного колективу театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка. У театрі з 1969 року склався багаторічний творчий танцювальний дует з балериною Т. Таякіної [5, с. 118]. У 1970 році їх дует брав участь в Міжнародному конкурсі артистів балету в Варні, де вони стали лауреатами 3-ї премії. У 1973 році отримали 2-у премію і срібну медаль Міжнародного конкурсу артистів балету в Москві [7, с. 103]. Критика відзначала сценічну гармонійність та акторську злагодженість цієї пари, особливу проникливість, В. Ковтун та Т. Таякіна, передали в балеті «Жизель». З 1973 року був партнером балерини М. Плісецької на зйомках телевізійних версій балетів в циклі «Зірки російського балету» режисера Ф. Слідовкер (pas de deux з балету «Лебедине озеро», 1973; «Загибель троянди», 1978), в гастрольних поїздках за кордоном і спек-

таклях Великого театру в Москві. У 1977 році на запрошення М. Плісецької брав участь разом з Т. Таякіної в IV Міжнародному фестивалі танцю в Парижі, де за виконання «Великого класичного па» на музику Д. Обера в хореографії В. Гзовського отримав з рук С. Лифаря премію Вацлава Ніжинського, Паризької академією танцю.

На столичній сцені В. Ковтун виконав близько 30 сольних партій, серед яких були: Дафніс («Дафніс і Хлоя»), Дон Жуан («Кам'яний володар»), Принц («Лускунчик»), Дезіре («Спляча красуня»), Джеймс («Сильфіда»), Паріс («Лілея»), Лукаш («Лісова пісня»), Ферхад («Легенда про любов») та багато інших. Образи, створені В. Ковтуном, були сповнені м'якого ліризму та світлої романтики [7, с. 102]. Великий сплеск чоловічого виконавства збагачення української традиційної школи, пов'язаний з такими віртуозами як В. Литвиненко, О. Соболев, П. Вірський, О. Сталінський, В. Преображенський, Р. Клявін, В. Ковтун, М. Прядченко, В. Яременко [3, с. 158].

Гастролював у багатьох країнах світу: Англія, Індія, Угорщина, Італія, Німеччина, Болгарія, Чехія, Словаччина, Югославія, Хорватія, Польща, Франція, США, Аргентина, Японія, Швейцарія, Колумбія, Коста-Ріка, Венесуела, Нікарагуа, Іспанія, Панама, Норвегія, Швеція, Данія та ін. [8, с. 85].

Головний балетмейстер АТОБ України ім. Т. Г. Шевченка (1985–1987 рр.), дебютував як хореограф постановкою «Лускунчик» 30 грудня 1986 році, створену разом з художником В. Окунєвим, диригентом А. Власенком, сольні партії виконували Т. Таякіна (Маша), М. Плядченко (Принц – Лускунчик). Одним з неперевершених Альбертів української сцени був Валерій Ковтун. Не дивно, що в своїй балетмейстерській діяльності він звернувся до цієї перлини романтизму. Свою редакцію «Жизелі» В. Ковтун вперше здійснив в 1990 в Київському театрі класичного балету. У хореографічну партитури вистави балетмейстер вніс ряд змін, які не порушили стилістики романтизму і додали старовинним балету свіжості фарб. У 1999 постановочна група театру в складі диригента-постановника А. Баклана, балетмейстера-постановника В. Ковтуна, балетмейстера-репетитора Т. Качаловой і диригента О. Бойченка втілили цей балет на сцені Словенської національної опери м. Марібор. З жовтня 2000 «Жизель» йде на сцені театру. Вистава мала великий успіх і на гастроліях балетної трупи театру в Італії, Іспанії, Німеччині, Франції, Швейцарії, Румунії, Тунісі [3, с. 65-108].

Працював головним балетмейстером Укрконцерту (1987-1988 рр.). Головний балетмейстер і художній керівник Київського театру класичного балету (1989-1998 рр.), змінив колишнього засновника та художнього керівника, головного балетмейстера В. Вронського. З 1998 – головний балетмейстер Київського музичного театру для дітей та юнацтва [3, с. 92-104].

Висновки і пропозиції. Творча діяльність видатного українського артиста балету, педагога, балетмейстера Валерія Петровича Ковтуна лише фрагментарно висвітлено у працях балетознавців (М. Загайкевич, І. Кузнецова, Ю. Станішевський та ін.).

Розмаїття культурної спадщини В. Ковтуна потребує детального дослідження та узагальнень, які

дали б можливість усебічно оцінити його внесок у розвиток української хореографічної культури.

Близькою майстерністю танцівника Валерій Ковтун прославив не лише своє ім'я, але й київську хореографічну школу. Критики відзначали високий виконавський стиль актора. Його танець відрізнявся академічною чистотою, романтичністю, піднесеністю. Чудові роботи він створив у виставах: «Лебедине озеро», «Лускунчик», «Лілея», «Шопеніана», «Спартак», «Лісова пісня» та інших.

Валерій Ковтун залишається одним із найбільш знаменитих і титулованих наших ар-

тистів. Його талант танцівника, а потім і балетмейстера, розкрився на сцені Національної опери України. Тут він був не лише прем'єром трупи, але й постановником балетів. Створений чудовий творчий дует двох майстрів танцю: Тетяни Таякіної та Валерія Ковтуна. Вони виступали практично на всіх континентах. І скрізь із тріумфом. Валерій Петрович ставив балети в багатьох театрах світу. Після себе В. Ковтун залишив значний балетмейстерський і педагогічний спадок який потребує глибокого вивчення.

Список літератури:

1. Балет: енциклопедія / Гл. ред. Ю. Н. Григорович. – М.: Советская энциклопедия, 1981. – 632 с.
2. Загайкевич М. П. «Драматургія балету / АН.УРСР – К.: Наук. Думка, 1978.
3. Станишевський Ю. Український балетний театр: історія і сучасність / Юрий Станишевський. – К.: Муз. Україна, 2008. – 411с. : іл.
4. Станишевський Ю. Балетний театр України: 225 років історії / Ю. Станишевський. – К.: Муз. Україна, 2003. – 440 с. : іл.
5. Станишевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: історія і сучасність / Ю. О. Станишевський. – К.: Муз. Україна, 2002. – 735 с.
6. Станишевський Ю. О. «Український Радянський Балет», 1963.
7. Станишевський Ю. О. «Танцювальне мистецтво рад. України». Товариство «Знання», Українська РСР, Київ, 1967.
8. Туркевич В. Д. Хореографічне мистецтво України у персоналіях: бібліографічний довідник / В. Д. Туркевич. – К., 1999. – 223 с.

Кондратюк В.Ю.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ТВОРЧЕСТВО ВАЛЕРІЯ КОВТУНА В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО ИСКУССТВА УКРАИНЫ

Аннотация

В статье исследуется творческое наследие Валерия Ковтуна в контексте развития украинского балета второй половины XX века. Освещены основные этапы его творческого пути. Исследовано влияние творчества Валерия Ковтуна на развитие хореографического искусства Украины. Проанализированы самые яркие творческие достижения. Охарактеризованы развитие хореографического искусства Украины второй половины XX в.

Ключевые слова: балетное искусство, балет, балетмейстер, стиль, хореография, школа классического танца.

Kondratiuk V.U.

Borys Grinchenko Kyiv University

WORKS OF VALERII KOVTUN IN THE CONTEXT OF CHOREOGRAPHIC ART DEVELOPMENT OF UKRAINE

Summary

In the article, the creative heritage of Valeriy Kovyun within the context of development of Ukrainian ballet of the second half of the 20th century was investigated. Main stages of his career were enlightened. The influence of works of Valerii Kovyun to development of chirographic art of Ukraine was studied. The brightest creative achievements were analysed. Development of chirographic art of Ukraine of the second half of the 20th century was defined.

Keywords: ballet art, ballet, ballet-master, style, choreography, school of classical dance.